

102. Z ostatniego wzoru widzimy, że, jeśli naczynie będzie napełnione mniej niż na wysokość h_1 , wówczas, chcąc otrzymać podczas obrotu paraboloidę sięgającą górnej krawędzi cylindra, należy zwiększyć prędkość kątową obrotu. Do jakich granic można to zrobić, aby równanie /31/ mogło być stosowane?

Zrozumiałe jest, że im większa będzie prędkość obrotowa, tym mniejsza będzie wysokość h_0 . Najmniejsza wartość h_0 będzie 0; poza tą granicą h_0 stanie się ujemne, zwierciadło cieczy przestanie być ciągłą powierzchnią paraboloidy.

Kiedy będzie $h_0 = 0$? Otrzymamy to z równania:

$$r^2 = \frac{2g}{\omega^2} (H - h_0);$$

jeżeli ma być $h_0 = 0$, należy mieć $\omega^2 r^2 = 2gH$, a wtedy z równania /31/ otrzymamy wysokość h_1 , którą ciecz powinna w naczyniu pierwotnie zajmować

$$\omega^2 = \frac{4}{r^2} \cdot g(H - h_1),$$

albo

$$\omega^2 r^2 = 4g(H - h_1);$$

ponieważ jednocześnie, jak to widzieliśmy przed chwilą,

$$\omega^2 r^2 = 2gH, \text{ więc: } 2gH = 4g(H - h_1);$$

stąd otrzymamy, że

$$h_1 = \frac{1}{2} H.$$

Tęż zależność można było znaleźć z tego warunku, że pierwotna objętość cieczy w naczyniu $\pi r^2 h_1$, powinna zmieścić się pomiędzy ścianką cylindra o wysokości H i promieniu r a swobodną powierzchnią paraboloidy obrotowej, dotykającej tym razem wierzchołkiem dna cylindra; objętość ta jest $= \frac{1}{2} \pi r^2 H$, zatem

$$\pi r^2 h_1 = \frac{1}{2} \pi r^2 H,$$

a stąd

$$h_1 = \frac{1}{2} H.$$

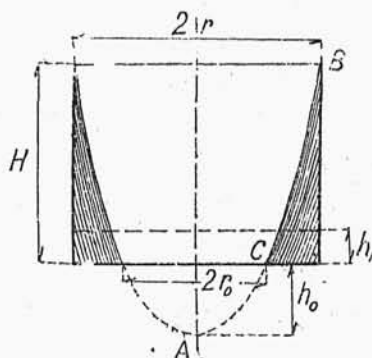
Widzimy zatem, że wzór /31/ może być stosowany przy głębokościach $h_1 \geq \frac{1}{2} H$.

103. Jeżeli h_1 będzie $< \frac{1}{2} H$, wówczas otrzymamy inny kształt powierzchni swobodnej w naczyniu. Ciągłość tej powierzchni zginie.

W tym przypadku należy zagadnienie inaczej rozwiązać. Objętość cieczy przed uruchomieniem naczynia była $= \pi r^2 h_1$.

Po uruchomieniu naczynia ciecz zachowa tę sa-

nią objętość, lecz pod inną postacią; objętość cieczy w tym wypadku rozpatrywaną znajdziemy, jak następuje /rys.56/:

rys.56.

Objętość całego cylindra = $\pi r^2 H$; objętość paraboloidy, liczonej od A do górnej krawędzi naczynia =

= $\frac{1}{2} \pi r^2 (H + h_0)$; objętość części

tej paraboloidy pod dnem naczynia = $\frac{1}{2} \pi r_0^2 h_0$; stąd objętość cieczy:

$$= \pi r^2 H + \frac{1}{2} \pi r_0^2 h_0 - \frac{1}{2} \pi r^2 (H + h_0) = \pi r^2 \left[H - \frac{1}{2} H - \frac{1}{2} h_0 \right] + \frac{1}{2} \pi r_0^2 h_0 = \\ = \frac{1}{2} \pi r^2 [H - h_0] + \frac{1}{2} \pi r_0^2 h_0 = \frac{1}{2} \pi [(H - h_0) r^2 + h_0 r_0^2].$$

Ta objętość jest równa pierwotnej $\pi r^2 h$, zatem:

$$\frac{1}{2} \pi [(H - h_0) r^2 + h_0 r_0^2] = \pi r^2 h,$$

albo

$$r^2 h = \frac{1}{2} (H - h_0) r^2 + \frac{1}{2} h_0 r_0^2 \quad /a/$$

Z równania /28/

$$x^2 = \frac{2g}{\omega^2} (Z_0 - Z),$$

które zastosujemy do punktu B na krawędzi naczynia, podstawiając: $x = r$, $Z = 0$ oraz $Z_0 = H + h_0$, otrzymamy:

$$r^2 = \frac{2g}{\omega^2} (H + h_0) \quad /b/$$

Toż samo równanie zastosujemy do punktu C, w którym parabola przecina dno naczynia, podstawiając:

otrzymamy: $x = r_0$, $z = H$ oraz $z_0 = H + h_0$

$$r_0^2 = \frac{2g}{\omega^2} (H + h_0 - H), \quad \text{albo} \quad r_0^2 = \frac{2g}{\omega^2} \cdot h_0 \quad /c/$$

Mamy zatem trzy równania:

$$\begin{array}{ll} r^2 h_1 = \frac{1}{2} (H + h_0) r^2 + \frac{1}{2} h_0 r_0^2 & /a/ \\ r^2 = \frac{2g}{\omega^2} (H + h_0) & /b/ \\ r_0^2 = \frac{2g}{\omega^2} h_0 & /c/ \end{array} \quad \left| \begin{array}{l} \text{naależy pozbyć} \\ \text{się } r_0 \text{ i } h_0 \end{array} \right.$$

z równania /b/ obliczamy: $h_0 = \frac{\omega^2 r^2}{2g} - H$; podstawiamy h_0 w /c/ $r_0^2 = \frac{2g}{\omega^2} \left(\frac{\omega^2 r^2}{2g} - H \right) = r^2 - \frac{2gH}{\omega^2}$.

Następnie wartości h_0 i r_0 podstawiamy w /a/:

$$r^2 h_1 = \frac{1}{2} \left(H - \frac{\omega^2 r^2}{2g} + H \right) r^2 + \frac{1}{2} \left(\frac{\omega^2 r^2}{2g} - H \right) \left(r^2 - \frac{2gH}{\omega^2} \right)$$

Po wykonaniu wskazanych działań i po redukcji otrzymamy:

$$r^2 h_1 = \frac{gH^2}{\omega^2},$$

a stąd

$$\omega = \frac{H}{r} \sqrt{\frac{g}{h_1}} \quad /32/$$

104. Zatem, jeśli $h_1 \geq \frac{1}{2} H$, należy stosować równanie /31/; na przykład, niech $h_1 = \frac{2}{3} H$, wtedy:

$$\omega = \frac{2}{r} \sqrt{\frac{gH}{3}} = \frac{1,156}{r} \sqrt{gH}$$

Jeśli $h_1 < \frac{1}{2} H$, należy stosować równanie /32/:

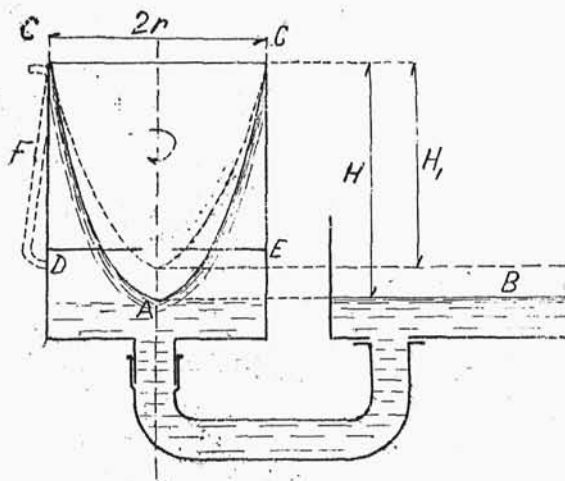
Naprz. niech $h_1 = \frac{1}{3} H$, wtedy

$$\omega = \frac{H}{r} \sqrt{\frac{3g}{H}} = \frac{1}{r} \sqrt{3gH} = \frac{1,73}{r} \sqrt{gH}.$$

Jeżeli $h = \frac{1}{2}H$, wtedy zarówno /31/ jak i /32/ równanie są stosowane. Otrzymujemy z nich jedną i tę samą wartość:

$$\omega = \frac{1}{r} \sqrt{2gH} = \frac{1,414}{r} \sqrt{gH} .$$

105. PRZYKŁAD XX. Poprzednie rozważania pozwolą na oznaczenie prędkości kątowej obrotu naczynia cylindrycznego, które w dolnej części połączone jest ze stojącym zbiornikiem B o znacznej objętości /rys.57/.

rys.57.

Poziom wody w zbiorniku B jest stały i zadany. Jaką prędkość kątową należy nadać naczyniu, aby woda doszła do krawędzi C , znajdującej się na wysokości H ponad zwierciadłem wody w naczyniu B ?

Podczas obrotu naczynia ciśnienia hydrostatycz-

ne w punktach obranych na osi obrotu zależą tylko od ciężaru cieczy; zatem ciśnienia w tych punktach będą się kształtowały tak samo jak w cieczy ciężkiej, będącej w spoczynku. Stąd widzimy, że jeśli ciśnienie zewnętrzne na powierzchnię wody w naczyniu AC i na powierzchnię w zbiorniku B jest jednakowe, to punkt A paraboloidy winien być na poziomie zwierciadła wody w B . Stąd wynika, że rozwiązanie polegać będzie na tym, aby znaleźć taką prędkość kątową, przy której parabola przechodzić będzie przez punkty C, A, C .

W tym celu skorzystamy z równania /28a/:

$$x^2 = \frac{2g}{\omega^2} z$$

gdzie zamiast x należy wstawić r , zamiast z H .

Wtedy otrzymamy:

$$r^2 = \frac{2g}{\omega^2} H ; \quad \text{albo} \quad \omega^2 = \frac{2g}{r^2} H .$$

Stąd znajdziemy:

$$\omega = \frac{1}{r} \sqrt{2gH} .$$

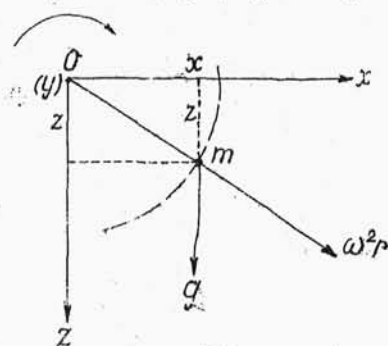
Jeżeliby w ścianie cylindrycznego naczynia zrobić otwór poniżej krawędzi C , wówczas otrzymalibyśmy wylew wody. W rezultacie będziemy mieli wpływ podniesionej na pewną wysokość wody.

Właściwie do otrzymania wypływu wody znajdzie-
na prędkość kątową ω nie będzie jeszcze dostatecz-
ną; przy tej prędkości kątowej możemy tylko otrzy-
mać podniesienie się wody i zatrzymanie się jej na
wskazanej wysokości; do otrzymania jednak ruchu wo-
dy prędkość kątową ω należy powiększyć.

Nic się nie zmieni, jeżeli w naczyniu cylind-
rycznym damy górne dno DE ; wówczas odpadnie gór-
na część wody /ponad DE /. Jeżeli następnie wypro-
wadzimy rurkę F przez boczną ściankę naczynia, wte-
dy woda podniesie się w rurce F do wylotu i mo-
że nastąpić wypływ wody przez tę rurkę.

106. PRZYKŁAD XXI. Naczynie, wypełnione cie-
czą, obraca się około osi poziomej /rys.58/. Jaki
będzie kształt
powierzchni je-
dnakowego ciś-
nienia?

Niech ob-
rót odbywa się

rys.58.

około osi OY z prędkością kątową ω . Weźmy którąkol-

wiek cząstkę cieczy m w odległości ρ od osi obrotu. Wtedy możemy tę cząstkę rozpatrywać, jako będącą w spoczynku bezwzględnym, jeśli będziemy uważali, że na nią działa - prócz siły rzeczywistej - siły ciężkości - jeszcze siła odwrotna do siły unoszenia - t.zw. siła odśrodkowa. Pierwsza siła daje przyspieszenie g , druga przyspieszenie $\omega^2 \rho$. Rzuty tych przyspieszeń na osi x, y, z są: $0, 0, g$ oraz $\omega^2 x, 0, \omega^2 z$. Wobec tego w równaniu powierzchni jednakowego ciśnienia:

$$Xdx + Ydy + Zdz = 0$$

należy wstawić zamiast $X = \omega^2 x$; zamiast $Y = 0$;
zamiast $Z = g + \omega^2 z$. Wówczas równanie przyjmie postać:

$$\omega^2 x dx + (g + \omega^2 z) dz = 0 .$$

Po scałkowaniu znajdziemy:

$$\frac{\omega^2 x^2}{2} + gz + \frac{\omega^2 z^2}{2} = const.$$

albo

$$x^2 + z^2 + \frac{2g}{\omega^2} z = const.$$

Jest to równanie powierzchni cylindrycznej, której oś jest równoległa do osi y , lecz nie leży na tej osi.

Na ten ostatni warunek wskazuje obecność wyra -

$$z = \frac{2g}{\omega^2} Z.$$

Znajdźmy oś powierzchni jednakowego ciśnienia:
Niech ta oś przechodzi przez punkt Ω /rys.59/, którego współrzędnymi względem osi Ox i Oz są a i b .

Z rysunku od-
czytujemy: $x = \xi + a$;

$z = \zeta - b$; wówczas

równanie

$$x^2 + z^2 + \frac{2g}{\omega^2} z = \text{const.}$$

przybierze postać:

$$(\xi + a)^2 + (\zeta - b)^2 + \frac{2g}{\omega^2} (\zeta - b) = \text{const.}$$

albo

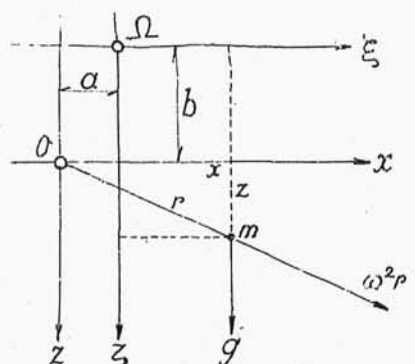
$$\xi^2 + a^2 + 2a\xi + \zeta^2 + b^2 - 2b\zeta + \frac{2g\zeta}{\omega^2} - \frac{2gb}{\omega^2} = \text{const.}$$

Aby oś powierzchni cylindrycznej przechodziła przez Ω należy tak a i b dobrać, aby w równaniu pozostały wyrazy z ξ^2 i ζ^2 , natomiast wyrazy z ξ i ζ powinny zapaść.

Zatem: $2a\xi$ winno być $= 0$, skąd otrzymujemy, że $a = 0$ oraz

$$\zeta \left(\frac{2g}{\omega^2} - 2b \right) = 0 \quad \text{skąd} \quad b = \frac{g}{\omega^2} \quad /33/$$

Wówczas nasze równanie przyjmie postać:

rys.59.

$$\xi^2 + \zeta^2 + b^2 - \frac{2gb}{\omega^2} = \text{const.}$$

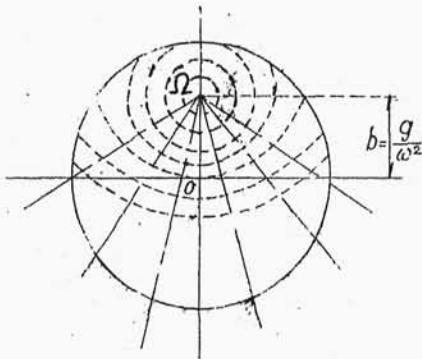
ponieważ $b = \frac{g}{\omega^2}$, więc:

$$\xi^2 + \zeta^2 + \frac{g^2}{\omega^4} - \frac{2g^2}{\omega^4} = \text{const.}$$

albo:

$$\xi^2 + \zeta^2 = \frac{g^2}{\omega^4} + \text{const.}$$

Widzimy więc, że w danym przypadku powierzchniami jednakowego ciśnienia będą powierzchnie cylindryczne, których oś znajduje się p o n a d o s i ą o b r o t u n a w y s o k o ś c i $\frac{g}{\omega^2}$ /rys. 60/.

rys. 60.

W miarę zwiększania prędkości kątowej ω oś Ω będzie się zbliżać do osi obrotu O ; wreszcie, kiedy prędkość kątowa ω staje się bardzo duża, wówczas $b = \frac{g}{\omega^2}$, staje

się bliskie 0.

Taki układ powierzchni jednakowego ciśnienia znajdujemy w wodzie, napełniającej skrzynki koła wodnego lub kanały turbiny z osią poziomą. Przy kołach wodnych b jest bardzo znaczne, gdyż prędkość ω

jest bardzo mała.

Jak się przedstawiają swobodne powierzchnie wody w skrzynkach koła wodnego, pokazane jest na sąsiednim rysunku /rys.61/.

Ciśnienie hydrostatyczne w naszym przypadku znajdziemy z równania:

$$p = p_a + \frac{\gamma}{g} \int_a^{(x,y,z)} (Xdx + Ydy + Zdz);$$

po podstawieniu odpowiednich wartości na X, Y, Z otrzymamy:

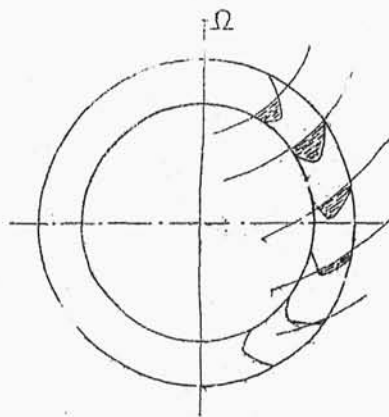
$$p = p_a + \frac{\gamma}{g} \left[\frac{\omega^2}{2} (x^2 + z^2) + gz \right]_{a}^{(x,y,z)}$$

Równanie linii sił znajdziemy zwykłą drogą, posilkując się równaniami:

$$\frac{d\xi}{X} = \frac{d\eta}{Y} = \frac{dz}{Z},$$

podstawiając wartości odpowiednie na X, Y i Z .

Znajdziemy, że będzie to pęk prostych, przechodzących przez oś Ω , prostopadłych do osi Ω .

rys.61.

107. NACZYNNIA POŁĄCZONE NAPEŁNIONE CIECZĄ JEDNORODNĄ.

Niech będą dwa naczynia połączone, o dowolnych